

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 330.31(477):796.5
JEL Classification: Z2, H11

DOI: 10.37332/2309-1533.2021.3-4.10

Цимбалюк С.М.,
здобувач*, молодший науковий співробітник
лабораторії проєктів та ініціатив,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Tsymbaliuk S.M.
applicant, junior researcher of the
laboratory of projects and initiatives
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF SUSTAINABLE INCLUSIVE DEVELOPMENT OF SPORTS AND HEALTH SPHERE OF THE REGION

Постановка проблеми. Світова практика свідчить, що за державної підтримки та активного розвитку підприємницької діяльності спортивно-оздоровча сфера може давати значні соціально-економічні результати як для окремих регіонів, так і для держави у цілому. Досягнути цього неможливо без розробки продуманої, науково обґрунтованої концепції розвитку, яка б відповідала цілям сталого розвитку та була орієнтована на підвищення рівня життя й добробуту населення шляхом максимального його залучення до спортивно-оздоровчої діяльності, активізації підприємництва у цій сфері, доступності спортивно-оздоровчих послуг для різних верств населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення економічної сутності спортивно-оздоровчої сфери, її ролі у досягненні цілей сталого розвитку набуло значного наукового інтересу. Так, дослідженням спортивно-оздоровчої сфери як галузі економіки та дослідженням ринку фізкультурно-оздоровчих послуг займається ряд вчених, серед яких – Жданова О., Приступа Є., Стахів І., Чеховська Л. [1–2]. Поряд з цим, усе більше вчених спрямовують свою увагу на вивчення питань сталого розвитку та інструментів його досягнення. Зокрема, концептуальні положення сталого розвитку представлені у науковому доробку Павліха Н., Войчука М. [3–5]. Результати дослідження суті та значення інклюзивного зростання відображено у працях Мельник М., Цимбалюк І., Щеглюк С. [6–9]. Визначення цілей сталого розвитку як основних стратегічних орієнтирів соціально-економічного зростання в Україні та світі, а також визнання доцільності запровадження інклюзивної моделі розвитку актуалізує дослідження ролі спортивно-оздоровчої сфери у досягненні поставлених завдань й потребує розробки концепції її розвитку із врахуванням нових вимог і викликів. Окремі напрацювання у цьому напрямку здійснили такі вчені, як Стегней М., Богатирьов К., Бошинда І., Бошинда І. [10], однак, масштабність проблематики сталого інклюзивного зростання та виключна роль фізичної культури, спорту та здоров'я у його досягненні обумовлюють необхідність поглибленого дослідження цього питання, зокрема в напрямку обґрунтування концепції сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону.

Постановка завдання. Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні нової концепції розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону, в основу якої покладено дотримання принципів інклюзивного зростання й досягнення цілей сталого розвитку. Відповідно до мети, поставлено наступні завдання: виділити основну концептуальну ідею розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону; розкрити цілі

* Науковий керівник: Павліха Н.В. – д-р екон. наук, професор.

сталого розвитку, на досягнення яких спрямована концепція; визначити сутність інклюзивного зростання та виокремити принципи інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону; сформулювати завдання розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону та запропонувати шляхи їх досягнення; визначити результати реалізації запропонованої концепції та обґрунтувати вплив розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на підвищення здоров'я, добробуту та якості життя населення громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток й інклюзивне зростання на сьогодні є новітніми моделями соціально-економічного піднесення, що визнані світовою спільнотою. Знаковою подією у визначенні пріоритетів світового розвитку є проведення у 2015 р. Саміту ООН зі Сталого розвитку. На ньому було прийнято Резолюцію «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року», якою проголошено, новий план дій виведення світу на траєкторію сталого життєстійкого розвитку та визначено ключові напрямки розвитку країн – 17 Глобальних цілей [11]. Цілі сталого розвитку (ЦСР) є інклюзивним порядком денним, їх дотримання орієнтоване на зниження бідності та запровадження позитивних змін для людей і планети.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Національні завдання, індикатори їх виконання, орієнтири розвитку України до 2030 року, відповідно до Глобальних цілей, відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [12]. Серед них варто виділити дві, досягнення яких значною мірою залежить від розвитку фізичної культури та спорту, – це ціль 3 «Міцне здоров'я і благополуччя» та ціль 8 «Гідна праця та економічне зростання».

Як зазначає О. Макарова, здоров'я – це універсальна цінність людства, а тому турбота про стан здоров'я населення є необхідною складовою благополуччя та сталого розвитку [12]. Ціль 3 «Міцне здоров'я і благополуччя» полягає в необхідності забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку. Спортивно-оздоровча сфера безпосередньо впливає на перспективи досягнення цієї цілі, оскільки сприяє поширенню знань та практик щодо здорового способу життя, спонукає до відповідальної самозбережувальної поведінки, насамперед дітей та молоді, які займаються спортом.

Тенденціями світової економіки протягом останніх 25 років стали уповільнення темпів її розвитку, поглиблення нерівності та брак робочих місць на тлі зростання трудових ресурсів. Восьма ціль сталого розвитку, у відповідь на глобальні виклики поширення безробіття, передбачає забезпечення гідної праці та економічного зростання. Сфера спортивно-оздоровчих послуг дає змогу розвитку особистості, створює умови для реалізації та пізнання власних можливостей, забезпечує умови суспільного прогресу. Стимулювання підприємництва у сфері спортивно-оздоровчих послуг реалізує можливості для самозайнятості населення, створення нових робочих місць, сприяє безперервному, всеохопному та сталому економічному зростанню, продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.

Інструментом досягнення сталого розвитку та ефективною моделлю соціально-економічного зростання є всеохопний (інклюзивний) розвиток. Інклюзія полягає у збільшенні ступеня участі всіх громадян соціуму в процесах економічного зростання. В останні роки дослідження інклюзивного розвитку досить часто піднімається у працях вітчизняних вчених. Так, інклюзивний розвиток трактується як економічний розвиток на основі скорочення бідності та нерівності, який досягається шляхом максимальної участі населення у визначенні орієнтирів і забезпеченні зростання; надання рівних можливостей реалізації власного людського потенціалу для всього населення незалежно від соціально-економічних умов, статі, місця проживання, віросповідання, етнічних коренів тощо [6; 7]. Розглядаючи інклюзивний розвиток регіону, Цимбалюк І. розкриває його як розвиток економічної сфери шляхом збільшення ступеня залучення суб'єктів економіки до суспільно корисної діяльності, формування доступної інфраструктури регіону задля створення рівних можливостей особистісного розвитку та забезпечення справедливого розподілу отриманих результатів, що виступає передумовою соціального піднесення, зниження рівня диференціації населення й підвищення його добробуту [9]. Таким чином зазначимо, що інклюзивне зростання будується на поєднанні рівних можливостей і рівності доступу до благ, дає змогу відчувати результати кожному члену суспільства, охоплюючи всі сфери життя.

Інклюзивний підхід до розвитку спортивно-оздоровчої сфери проявляється у забезпеченні доступності послуг для усього населення, зокрема тих осіб, які потребують особливої уваги через ризик соціального виключення. Послугами спортивно-оздоровчих закладів повинні мати змогу користуватися всі верстви населення. Для покращення ситуації у спортивно-оздоровчій галузі слід концентрувати увагу на державній підтримці закладів оздоровлення для дітей, впровадженні державних програм щодо розвитку інклюзивного спорту, забезпечення можливості доступу до спортивно-оздоровчих послуг малозабезпечених верств населення. Важливим є те, щоб при розбудові спортивно-оздоровчої сфери регіону забезпечувалась гендерна рівність, відтак використання коштів місцевих бюджетів на основі гендерно-орієнтованого бюджетування дозволить задовольнити потреби у спорті та оздоровленні населення обох статей.

Отже, реалізація концепції розвитку спортивно-оздоровчої сфери повинна базуватись на принципах, які передбачають досягнення цілей сталого розвитку, всеохопності та бути адаптованою до умов децентралізованого управління спортивно-оздоровчою діяльністю (рис. 1).

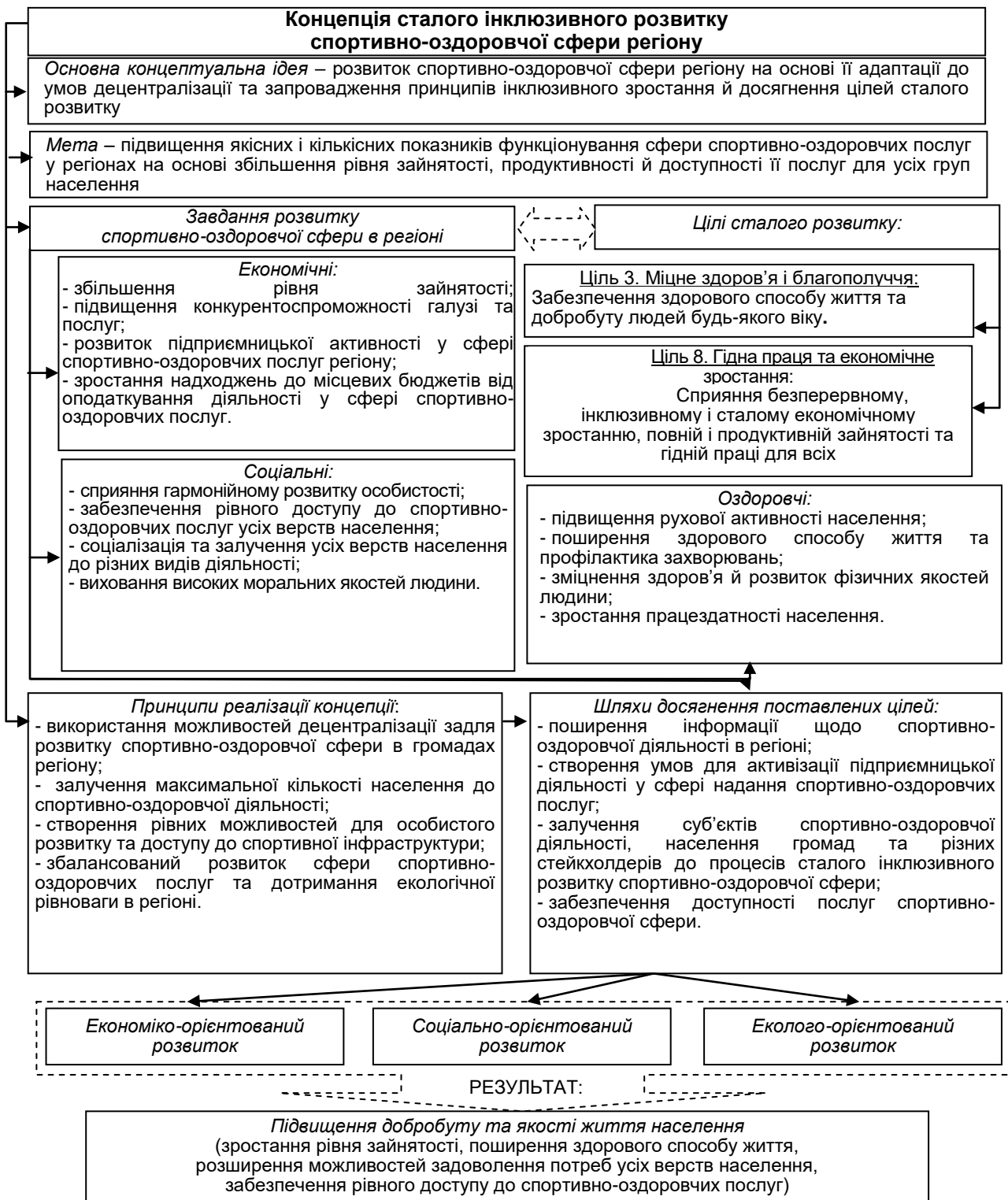

Рис. 1. Концепція сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону
Джерело: розроблено автором

Деталізуючи завдання розвитку спортивно-оздоровчої сфери у відповідності до визначених цілей сталого розвитку можна виділити три основні їх групи: економічні, соціальні та оздоровчі.

Останніми роками спортивно-оздоровча сфера в Україні набуває все більшого економічного значення. За сучасних умов підприємництво у спортивно-оздоровчій сфері стало досить поширеною формою господарської діяльності на ринку спортивно-оздоровчих послуг розвинених країн.

Соціально-економічне значення спортивно-оздоровчої сфери проявляється також у підвищенні якості продуктивних сил суспільства. Сучасні дослідження показують, що у людей, які систематично займаються фізичною культурою і спортом, продуктивність праці вища. Плинність кадрів серед активних спортсменів значно нижча, ніж серед тих, хто не займається спортом, а трудова дисципліна значно вища, що сприятливо позначається на продуктивності праці та виробництві в цілому [2].

Залучення людей до спорту, особливо молоді, дозволяє знизити криміногенність у суспільстві, виховує морально-етичні цінності, дисциплінує та виховує толерантне ставлення до оточуючих.

У процесі спортивно-оздоровчої діяльності відбувається накопичення, систематизація та генерування нових знань і досліджень у сфері фізичної активності та оздоровлення суспільства.

Основним завданням фізичного виховання і спортивно-оздоровчих послуг лишається оздоровлення населення й підтримка його репродуктивних якостей. Позитивно впливаючи на стан здоров'я людини, спортивно-оздоровча сфера сприяє приросту найбільшої цінності суспільства – дієздатного населення, що, у свою чергу, збільшує добробут самої держави. Важливим у формуванні ефективної, адаптованої до сучасних умов і потреб соціально-економічного зростання концепції розвитку спортивно-оздоровчої сфери є визначення принципів, дотримання яких забезпечить сталість, всеохопність трансформації відносин у галузі та призведе до позитивних кількісних і якісних змін показників її функціонування. Відповідно до визначених пріоритетів, запропонована концепція повинна базуватись на таких основних принципах:

– *принцип врахування умов децентралізації*: використання можливостей децентралізації задля розвитку спортивно-оздоровчої сфери в громадах регіону;

– *принцип інклюзивного розвитку*: врахування індивідуальних потреб людини та залучення максимальної кількості населення до спортивно-оздоровчої діяльності; створення рівних можливостей для особистого розвитку та доступу до спортивної інфраструктури;

– *принцип дотримання сталості розвитку*: збалансований розвиток сфери спортивно-оздоровчих послуг і дотримання екологічної рівноваги в регіоні.

Досягнути поставлених цілей можна шляхом проведення планомірної, комплексної системної діяльності в регіоні щодо:

– *популяризації здорового способу життя*: проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, спортивно-оздоровчих заходів; кадрове забезпечення сфери; поширення інформації в ЗМІ, проведення рекламних кампаній; популяризація фізичної культури та спорту, організація дитячих спортивних секцій у закладах освіти та позааудиторній роботі;

– *створення умов для активізації підприємницької діяльності* у сфері надання спортивно-оздоровчих послуг: залучення максимальної кількості населення громади до спортивно-оздоровчої діяльності; надання податкових пільг задля підтримки розвитку підприємницької діяльності спортивно-оздоровчої сфери; створення ефективних бізнес-моделей розвитку сфери спортивно-оздоровчих послуг в умовах постпандемічної кризи. Для покращення діяльності спортивно-оздоровчої сфери потрібно передбачити формування сприятливих умов для організацій, які беруть участь у програмах розвитку ринку спортивно-оздоровчих послуг, вкладають кошти у розвиток спорту та системи оздоровлення;

– *залучення максимальної кількості суб'єктів економіки до процесів сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери*: налагодження співпраці між органами місцевого самоврядування, владою, населенням громади, бізнесом й іншими стейкхолдерами спортивно-оздоровчої сфери; створення інклюзивних інститутів розвитку сфери; залучення населення до обговорення ключових питань розвитку спортивно-оздоровчої сфери; залучення суб'єктів спортивно-оздоровчої діяльності, населення громад та різних стейкхолдерів до процесів сталого інклюзивного розвитку спортивно-оздоровчої сфери; налагодження співпраці між учасниками ринку спортивно-оздоровчих послуг.

– *забезпечення доступності послуг спортивно-оздоровчої сфери*: розвиток інфраструктури, підвищення якості спортивно-оздоровчих послуг, врахування потреб людей з інвалідністю та максимальне задоволення потреб населення у спортивно-оздоровчій діяльності; залучення додаткових коштів на поліпшення спортивної інфраструктури та фінансування відповідних проектів і регіональних програм розвитку тощо.

Забезпечення розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону з дотриманням принципів інклюзивності дозволить збільшити рівень зайнятості у спортивно-оздоровчій сфері, сприятиме створенню нових робочих місць і забезпечить соціально-економічне зростання.

Висновки з проведеного дослідження. Спортивно-оздоровча сфера України знаходиться на стадії формування та адаптації до децентралізованого управління. Проведена реформа перенесла акценти в регулюванні спортивно-оздоровчою сферою із державного на регіональний рівень, там самим актуалізуючи питання розробки концепції розвитку цієї сфери в регіонах у відповідності до потреб та можливостей окремих територій. Нові умови вимагають усвідомлення органами місцевого самоврядування важливості та економічного потенціалу спортивно-оздоровчої діяльності, розвиток якої дозволить отримати значимі соціальний та економічний ефекти.

Покладаючи в основу концепції розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону в умовах децентралізації засади сталого інклюзивного зростання, ми пропонуємо серед шляхів його досягнення визначити: максимальне залучення громади до активних занять фізичною культурою і спортом; посилення продуктивної діяльності населення через підвищення його працездатності, розвиток підприємництва у сфері спорту та оздоровлення, що сприятиме самозайнятості й створенню робочих місць; інвестування у розвиток спортивної інфраструктури задля забезпечення доступності послуг спортивно-оздоровчої сфери; залучення членів громади та суб'єктів господарської діяльності спортивно-оздоровчої сфери до прийняття рішень щодо визначення напрямів її розвитку у відповідності до потреб громади. Такий концептуальний підхід дозволить активізувати економічний розвиток регіону, наслідки від досягнення якого будуть відчувати усі члени суспільства.

Напрямок подальших досліджень є розробка стратегії та організаційно-економічного механізму забезпечення сталого розвитку спортивно-оздоровчої сфери регіону на засадах інклюзивного зростання.

Література

1. Приступа Є., Жданова О., Чеховська Л. Аналіз ринку фізкультурно-оздоровчих послуг у Львові. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2017. № 6. С. 79-84.
2. Стахів І. М. Спортивно-оздоровча сфера як галузь економіки. *Економіка і регіон*. 2014. № 1. С. 46-49.
3. Павліха Н. В., Войчук М. В. Концептуальні засади безпеки сталого просторового розвитку: теоретико-методологічний аспект. *Міжнародна економічна безпека України: теорія, методологія, практика* : колективна монографія / за наук. ред. Кравчука П. Я. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2020. С. 161-183.
4. Павліха Н. В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід : монографія. Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. 380 с.
5. Павліха Н. В. Європейська інтеграція щодо досягнення перспектив сталого просторового розвитку. *Європейська інтеграція: досвід Польщі та України* : кол. моногр. Люблін : «Drukarnia Kolor Lublin», 2013. С. 140-159.
6. Мельник М. І., Щеглюк С. Д., Лещук І. В., Яремчук Р. Є. Інклюзивний вимір розвитку міст – центрів ділової активності України: тенденції та перспективи : наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» ; наук. редактор М. І. Мельник. Львів, 2019. 55 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
7. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 340 с.
8. Цимбалюк І. О. Концептуальні засади інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5-6. С. 125-133.
9. Цимбалюк І. О. Генезис теорії інклюзивного розвитку регіону. *Причорноморські економічні студії* : наук. журн. 2019. Вип. 47. С. 26-30. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-39>.
10. Стегней М. І., Богатирьов К. О., Бошинда І. М., Бошинда І. М. Роль спортивно-оздоровчої діяльності в умовах сталого розвитку. *Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 4. Т. 1. С. 35-42.
11. Глобальні цілі сталого розвитку. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй: Україна. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html> (дата звернення: 20.04.2021).
12. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf (дата звернення: 05.12.2020).

References

1. Prystupa, Ye., Zhdanova, O. and Chekhovska, L. (2017), "Analysis of the market of physical culture and health services in Lviv", *Slobozhanskyi naukovy-sportyvnyi visnyk*, no. 6, pp. 79-84.
2. Stakhiv, I.M. (2014), "Sports and health sphere as a branch of economy", *Ekonomika ta rehion*, no. 1, pp. 46-49.
3. Pavlikha, N.V. and Voichuk, M.V. (2020), "Conceptual principles of security of sustainable spatial development: theoretical and methodological aspect", In: Kravchuk, P.Ya. (Ed.), *Mizhnarodna ekonomichna bezpeka Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [International economic security of Ukraine: theory, methodology, practice], coll. monograph, IVV Lutskoho NTU, Lutsk, Ukraine, pp. 161-183.
4. Pavlikha, N.V. (2006), *Upravlinnia stalym rozvytkom prostorovykh system: teoriia, metodolohiia, dosvid* [Management of sustainable development of spatial systems: theory, methodology, experience], monograph, Volyn. obl. dрук., Lutsk, Ukraine, 380 p.
5. Pavlikha, N.V. (2013), "European integration to achieve prospects for sustainable spatial

development”, In: *Yevropeiska intehratsiia: dosvid Polshchi ta Ukrainy* [European integration: the experience of Poland and Ukraine], col. monograph, «Drukarnia Kolor Lublin», Lublin, Poland, pp. 140-159.

6. Melnyk, M.I., Shcheliuk, S.D., Leshchukh, I.V. and Yaremchuk, R.Ye. (2019), *Inklyuzyvnyi vymir rozvytku mist – tsentriv dilovoi aktyvnosti Ukrainy: tendentsii ta perspektyvy* [Inclusive dimension of development of cities – centers of business activity of Ukraine: tendencies and prospects], scientific report, Institute of regional research named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine, 55 p. (Series “Problems of regional development”).

7. Tsymbaliuk, I.O. (2019), *Inklyuzyvnyi rozvytok rehionu v umovakh finansovoi detsentralizatsii: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Inclusive development of the region in terms of financial decentralization: theory, methodology, practice], monograph, Vezha-Druk, Lutsk, Ukraine, 340 p.

8. Tsymbaliuk, I.O. (2019), “Conceptual principles of inclusive development of the region in the conditions of financial decentralization”, *Innovatsiina ekonomika*, no. 5-6, pp. 125-133.

9. Tsymbaliuk, I.O. (2019), “Genesis of the regional inclusive development theory”, *Prychornomorski ekonomichni studii: nauk. zhurnal*, Iss. 47, pp. 26-30. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-39>.

10. Stehnei, M.I., Bohatyrov, K.O., Boshynda, I.M. and Boshynda, I.M. (2019), “The role of sports and health activities in terms of sustainable development”, *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva, Seriia “Ekonomichni nauky”*, no. 4, Vol. 1, pp. 35-42.

11. “Global goals of sustainable development. United Nations Development Program: Ukraine”, available at: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html> (access date May 20, 2021).

12. “Sustainable Development Goals: Ukraine. National report”, available at: https://mepr.gov.ua/files/docs/National%20report%20CSR%20Ukraine_July%202017%20ukr.pdf (access date December 05, 2020).